

Testimonio litterarum

TANULMÁNYOK JAKÓ ZSIGMOND TISZTELETÉRE

Dáné Veronka
Lupescuné Makó Mária
Sipos Gábor
szerkesztésében

Kolozsvár

2 0 1 6

© SZERZŐK, 2016

FOTÓ © BAKOS ÁGNES – TIHANYI BENCE (BORÍTÓ) ¶ © MTI FOTÓ/NÁNDORFI MÁTÉ (5. OLDAL)

A BORÍTÓN: KENDŐS NŐI FEJ, 1410–1420-AS ÉVEK, BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM ¶ FOTÓ: BAKOS
ÁGNES – TIHANYI BENCE ¶ KÖSZÖNJÜK A BTM MUNKATÁRSAINAK A REPRODUKCIÓ HASZNÁLATÁHOZ
NYÚJTOTT SEGÍTSÉGÉT

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Testimonio litterarum : Tanulmányok Jakó Zsigmond tiszteletére /ed.:

Dáné Veronka, L. Makó Mária, Sipos Gábor.

– Cluj-Napoca : Societatea Muzeului Ardelean, 2016

ISBN 978-606-739-054-4

I. Dáné, Veronka (ed.)

II. Makó, Mária (ed.)

III. Sipos, Gábor (ed.)

o82.2

Rákóczi Zsigmond fejedelem Schedel-krónikája

A nyomtatott könyv történetének jeles pillanataként tartja számon a história Hartman Schedel *Liber chronicarum* című művének megjelenését (Nürnberg, 1493, Anton Koberger, ISTC is00307000). A könyv népszerűsége folyamatos az első kiadásai óta, igaz, a kora újkor második felében már nem a historikus szövegei, hanem illusztrációi miatt tartották elsősorban számon. Ezért népszerű mai is a könyvgyűjtők körében, és pénzben kifejezett értékét is emiatt tartja évszázadokon át. Egy-egy példány értéke azonban attól is függ, hogy annak fizikai története során, ki mindenkinek járt a kezében, kinek volt a tulajdona. A ma (2015 áprilisa) Budapesten, Lázár Tibor térkép- és hungaricumgyűjtő tulajdonában lévő kötet sorsa különösen is izgalmas, hiszen a possessorok sorában ott találjuk Erdély fejedelmét, Rákóczi Zsigmondot (1554/55–1608) is. Mostani rövid közleményemben a könyv erdélyi, illetve magyar királyságbeli történetét foglalom össze a kora újkor végéig.

A kötetet – Rozsondai Marianne szerint – Lengyelországban vagy Litvániában kötötték be. Időben az első bejegyzés talán az 1560-as években került bele, azonban olyan mértékig kivakart, hogy biztosan még ennyit sem lehet állítani. Vagy a kötéskor, de elképzelhető, hogy utólag került rá a „T M 1595” supralibros. A „T M” monogram vélhetőleg latin rövidítés, és nem magyar, így a „Toroczkai Máté” (1553–1615/16) feloldás nagy valószínűséggel kizárható. Az ő könyvei közül eddig egyet ismertünk (ma már nem tudjuk, hol van), egy kéziratos graduált. Stoll Béla foglalta össze¹ a kötet korábbi leírásait (Jakab Elek, Erdélyi Pál), eszerint az unitárius püspök tulajdonjegye „M T” volt, vagyis úgy, ahogy a korban használták „Matthaei Toroczkai”, és nem magyarul „Toroczkai Máté”. Ha a „T M” monogramú magyar személyeket tekintjük, elvileg felvethető lenne Telegdi Mihály, aki Telegdi Borbálának, Rákóczi Zsigmond fejedelem harmadik feleségének volt az apja. Miután nem ismerünk könyvtáráról említést,

1 A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840). Összeáll. Stoll Béla. (2. jav. és bőv. kiad.) Bp. 2002. 412–413. Nr. 1005.

csupán Telegdi Borbála könyveiről van minimális információnk,² tényszerűen nem zárható ki a feltevés, hogy az övé volt, de nagyon valószínűtlennek tartjuk. Megemlítjük még, hogy elvileg kerülhetett a Schedel-kötet úgy is a Lengyel Királyságból Kolozsvárra, hogy az 1595-ben küldött követség³ – Náprágyi Demeter, Szokoly Miklós, Kellemesi Mihály, Háportoni Forró Pál – valamelyik tagja magával hozta, erre utaló nyomot azonban nem találtunk.

Sokkal valószínűbbnek tartom, hogy az 1598-ban Krakóból a kolozsvári jezsuita iskolába érkezett Thomas Mestrius (Maistre) (1559–1629) hozta magával.⁴ Az auvergne-i francia jezsuita 1598 és 1601 közt élt Kolozsvárt, különféle tisztségeket viselt, és tanított. Kolozsvárról Bécsbe rendelték, majd visszatért szülőföldjére, Niversben halt meg. Ha ő volt „T M”, akkor a kötet vele, 1598-ban került Kolozsvárra. Távozásakor (1601) a kollégiumban hagyta, vagy már előbb az iskolának ajándékozta, így került rá a bejegyzés („Inscriptus Catalogo Collegii Claudiopolit[ani] S. J.”) az első, ma is meglévő lapra,⁵ amely már a mű szövege. Szerintem a kötet ekkor már csonka volt elől.

Rákóczi Zsigmond már fejedelemként írta be a nevét a könyvbe: „Sigismundus Rakoczi Dei Gratia Princeps Transilvaniae Annuateq[ue]”. Nem tartom valószínűnek, hogy korábban szerezte meg, majd fejedelemmé választása után, fejedelemként szig-

- 2 Szilágyi Sándor: A Rákóczyak levéltárából. TT 16. (1893) 591.; Monok István: A Rákóczi-család könyvtárai. (A Kárpát-medence koraiújkori könyvtárai I.) Szeged 1996. 207.; Magyarországi magánkönyvtárak IV. 1552–1740. S. a. r. Bajáki Rita et al. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 13/4.) Bp. 2009. 32.
- 3 A lengyel király előtt elmondott beszédük (Hungariae periclitantis legatorum [...] oratio) megjelent Krakókban latinul (1595: RMK III. 857.) és lengyelül (1595: RMK III. 858.), ill. latinul Nürnbergben (1595: RMK III. 859.), Kolozsvárt (RMNY 762.), csehül (sine loco, 1595(?) RMK III. 869.), majd újra lengyelül (sine loco, 1595/96(?) RMK III. 870.).
- 4 Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773). I–XI. Ed. Ladislaus Lukács. (Monumenta historica Societatis Iesu 117., 125.) Roma 1978–1995. I. (1551–1600) 730–731.
- 5 A mű nem szerepelhet Jakó Klára rekonstruált könyvtári katalógusában, az ezzel kiegészítendő: *Jakó Klára*: Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója, 1579–1604. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 16/1. Erdélyi könyvesházak I.) Szeged 1991. Ugyancsak kiegészíthető további két tétellel: (1) M. T. Ciceronis orationes omnes ... per Io. Thomam Freigium. Basileae, haer. Petri Perinae, 1583 (VD16 C 335I, Kolozsvár, Román Tudományos Akadémia Könyvtára, C 53555). Bejegyzései: „Andreae Sartorii Tecken[sis] d. 50.” (16. század, átfirkált); „Nicolaus Jamffy (Ja. ffy) Anno 1600 in Scho[la] Cla[udiopolitana] Soc[ieta]tis Jesu” (átfirkált); „Collegij Soc[ieta]tis Jesu Claudiop[olitani] 1604”; „Bibliothecae K[atholici] Lycei Claudiop[olitani] 1832”; majd a Lyceum és a Román Akadémia Könyvtára pecsétje. (2) Theocriti aliorumque poetarum idyllia ... Observationes H. Stephani. Genève, Henricus Stephanus, 1579 (Adams T 473; OSZK Ant 8104). Bejegyzések: „Collegij Soc[ieta]tis Jesu Claudiop[olitani] 1604”; „Collegij Homonnensis Soci[etatis] Jesu Catalogo Inscriptus 1626”.

nálta volna. Nem tudunk ilyen szokásáról, mármint arról, hogy rangemelkedése után a könyveiben követte ezt bejegyzésekkel, ahogy például Thurzó György sem írta át tulajdonjegyait a rangjának emelkedésével, csupán a könyvbeszerzései követhetőek az időben úgy, hogy a használt bejegyzés típusa már az új funkcióját jelzi.⁶ 1607. február 12-én Kolozsvárt választották Rákóczit fejedelemmé, ekkoriban kaphatta a Schedel-krónikát alkalmi ajándékként valakitől, aki 1603-ban, a jezsuita kollégium javainak széthordásakor⁷ magához vette a kötetet. A jezsuita kollégiumi javak eltulajdonításakor felírták, hogy ki vitt el könyvet, sajnos nem cím szerint.⁸ A kolozsvári Akadémiai Könyvtárban van azonban egy Lilius Georgius Gyrardus és Caius Julius Hygius kolligátum kötet,⁹ amelyet egy Nagy Gábor nevű ember a fejedelemmé választáskor ajándékozott Rákóczi Zsigmondnak, vagyis nem ismeretlen, hogy a beiktatáskor akár könyvet is kaphatott ajándékba.

Rákóczi Zsigmond könyveit, a család meglévő könyveinek bejegyzései ismerete fényében, feltehetően Rákóczi Pál (1596–1636) örökölte. Valamennyi, az ő könyveire vonatkozó adat – több ősnymotatvány, köztük historikusok is¹⁰ – azt jelzi, hogy ő volt a családi könyvtár örököse.

Nem tudom pontosan megmondani, hogy mikor került ki a Rákóczi család gyűjteményéből a Schedel-kötet. Időben a következő bejegyzés ugyanis „Hic fuit Stephanus Tiszai Anno 1637 die 3 Mensis Martij”. Van ugyan egy kivakart bejegyzés, amelyből

6 Vö. *Helena Saktorová*: Turzovské knižnice, Osobné knižné zbierky a knihy dedikované členom rodu Turzovcov, Slovenská národná knižnica. Martin 2009.

7 Sajnos csak a széthordott építési anyag és berendezési tárgyak jegyzéke maradt fenn, jelezve, hogy ki vitte el 1603 októberében. A könyveket csak „könyv”-ként említik: Giovanni Argenti jelentései magyar ügyekről 1603–1621. Gyűjtötte, s. a. r. Veress Endre. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 7.) Szeged 1983. 172–199.

8 Kannagyártó úr felesége („valami könyvek”), Rázmány István („valami könyvek”), Schötöl Peter („könyvekis voltak”), Szász (Zasz) Márton („Az könyveket meghatta kik nala voltak”), Csizmadia Mihály („valami könyvek”), Kómúves Pál („valami könyvek”), Kálmándi János („egy Calepinus”), Olajos Szabó Mihály („egy Euangelium”), Geloblich Mihály („egy könyv”), Besenyey Barbély Péter („Caius Plinius”), Thotöry Istvánné („két könyv”), Takács János („két kis könyv”), Dévai János („három könyv”), Tömpe Miklósné („egy pergamena”), Fazakas Ambrus („4 könyv”), Gaal Janos (4 könyv”), Barbély Bálintné („valami könyvek”), Damakos Márton (egy könyv”), Nyerges János („ket magyar könyv, ket deak könyv”), Aczél Bálint („4 könyv”), Tolvaj Pál („egy kis könyv”), Fenessy András („két könyv”), Balassy Bálint („adott egy Bibliát, 1 Calepinust, 3 sido könyvet”), Barbély Illés („egy vagdalt Calepinus, 1 Biblia”), Kupás György („4 könyv”), István papné („könyvekis voltak”), Kádas Gergely („valami könyvek”), Bálint papné („egy avagy két könyv”).

9 *Monok I.*: Rákóczi család i. m. 205.

10 Uo. 218–217.

egy 1629-es dátum is sejtethető, de olyan mértékig eltűntették ezt a beírást, hogy nem olvasható jobban.

Tiszai Istvánról azt tudjuk, hogy 1635-ben Patakon a nemesi kollégium tagja volt.¹¹ Rákóczi Pál halála után seniorként vagy végzett diákként foglalkozhatott a javak összeírásával vagy bármivel a Rákóczi-udvarban. Nem tudható, hogy miért került hozzá, akár el is lophatta, akár szolgálata fejében kapta a családfőtől, ekkor már I. Rákóczi Györgytől. A makovikai könyveket 1642-ben szállították át Patakra.¹² A hátsó kötet-táblán belül gyermekes tollpróbák, teljes szóként olvasható egy „Sigismundus” bejegyzés. Hízelgő lenne azt tudni, hogy Rákóczi Zsigmond (1622–1652) is kézbe vette a könyvet gyermekként. Tiszai István nem feltétlenül volt a tulajdonosa a könyvnek, lehet, hogy csupán jelezni kívánta, kézbe vette, forgatta ezt a nagy tekintélynek és értéknek örvendő művet.

Samarjai Lőkös Péter bejegyzését 1656. augusztus 6-án Nagyenyeden datálta. Tulajdonosi bejegyzése egyben egy rövid önéletrajzi feljegyzés is: „Est Petri Lökös Samarjai, Enyedini commorand[ini] Celsissimi Principis Tran[sylvaniae] Georgii Rakoczi secundi sed et primi [itte]rarum secretior[um] Conseruatoris, ex insula Czalloköz, oppido Samarja loco celebrationis Judiciorum Comitatus Posoniensis solito in eodem Com[itu]tu nati deuerti in hoc regnum Anno 1638, circa festum Martini, uxorati Anno 1653 7 Ianuarii. Enyedini 6 Aug[usti] 1656 idem q[ui] supra m[anu] p[ro]p[ri]a”. A bejegyzésben is említett házassága révén lett nagyenyedi lakos. Neje Kolozsvári Thordai János leánya, Erzsébet volt, ahogy ez kiderül egy peres iratból (1656. április 6.)¹³ Samarjai Lőkös alakja ismert mint a Rákóczi család titkáráé, szolgálta már I. Rákóczi Györgyöt és Lorántffy Zsuzsannát is. Jó viszonyt ápolt I. Apafi Mihály fejedelemmel is, aki annak a 100 aranynak a fejében, amelyet Lőkös a tatár fogságba került erdélyiek kiszabadításához fizetett, két Fehér megyei falut adományozott, mint „titkos levéltárosának”.¹⁴ A könyvtárosi tevékenységére vonatkozó adatokat Jakó Zsigmond foglalta össze a gyulafehérvári fejedelmi téka történetéről írt tanulmányában.¹⁵ Az egyik idé-

11 *Hörcksik Richárd*: A sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1777. Sárospatak 1998. 163.

12 *Monok I.*: Rákóczi család i. m. LIV., 208–209.

13 Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658. Bev. tan., jegyz. közzéteszi Dáné Veronka. (ETA IX. 1) Kvár 2009. 591. Eszerint Lőkös Gyulafehérvárt van alkalmazásban, de már enyedi lakos: „nobilis domina Elizabetha Thordaj alias Colosvárj, nobilis Petri Samarjai alias Literati in Comitatu Albensi, in Nagyenyed residentis consors [...]”.

14 1662. máj. 17. L. *Szádeczky Lajos*: Gróf Pekri Lőrincz levéltára. Sz 41. (1908) 305.

15 *Jakó Zsigmond*: A nagyenyedi Bethlen Kollégium könyvtárának kezdetei és első korszaka 1622–1656. In: *Uő*: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Buk. 1976. 199–208., 341–343., itt: 203–206., 343. jegyz.

zett dokumentum (Taraczközi Ferenc levele I. Apafi Mihályhoz, 1665. augusztus 24.) az 1658-ban széthullott fejedelmi és kollégiumi könyvtárról és levéltárról azt mondja, hogy „[...] az után hova löttek azok a levelek, tudhattya akkori conservator Samarjai Péter, az mint az ország bibliothecaja”.¹⁶ Gálfi Emőke, aki részletesen foglalkozott a fejedelmi levéltár és könyvtár személyzetének történetével, állítja, hogy Samarjai Lőkös nem volt könyvtáros, levéltárosként és fejedelmi titkárként ismert.¹⁷ A Schedel-kötetben olvasható bejegyzésekből nem derül ki, hogy kitől kapta Lőkös a *Chronica mundi*, és milyen alkalommal, elképzelhető, hogy nászajándékként a fejedelemtől.

A becses kötetet Samarjai Lőkös Péter talán nem vitte haza Nagyenyedre, hanem Gyulafehérvárt, hivatalában tartotta. 1658. szeptember 5-én és 6-án a török és a tatár seregek felégették a város. A korabeli krónikairódalom alapján Herepei János, majd Jakó Zsigmond¹⁸ foglalta össze azokat az ismereteket, amelyek szerint kevés könyvet sikerült elmenekíteni a nem túl messze lévő, erődített Nagyszebenbe. Ez a menekített anyag nem is volt olyan kevés, hiszen a Nagyenyedi Református Kollégium Könyvtára 17. századi katalógusai külön említik¹⁹ a „Fejérvári” tékát, és azt, amelyen a gyulafehérvári udvari lelkész, Isaac Basire (1607–1676) megmaradt könyveit²⁰ tartották (Theca Basirii). Nem elképzelhetetlen, hogy a Nagyszebenbe tartó szekerekre felkerült a Schedel-krónika is. Talán ez úton került a Haller családhoz.

16 Rögtön megjegyezzük, hogy Jakó Zsigmond nem véleményezte azt a levelet, amelyet Lippay György írt II. Rákóczi Györgynek 1650. dec. 14-én, amelyben határozottan ellene van Rákóczi Zsigmond és Pfalzi Henrietta házasságának. Ebben a levélben a gyulafehérvári fejedelmi gyűjteményekről a következőt állítja: „Bethlen Gábor fejedelem afféle házassága példa lehet, hova lőnek az ő sok szép keresményi s királyi gyűjteményei?” – Herczeg Rákóczi Zsigmond levelezése. (V. közl.) Közli Szilágyi Sándor. TT 13. (1890) 614–615. Nr. CLXXXI; ugyanez: „Irom kegyelmednek, mint igaz magyarnak [...]”. – Lippay György veszprémi és egri püspök, esztergomi érsek levelei a magyar arisztokratákhoz, nemesekhez (1635–1665). Közread. Tusor Péter. (Collectanea studiorum et textuum I.) Bp. 2015. 251–252., Nr. 253bis. A Brandenburgi Katalint megillető, illetve az általa elvitt vagyontárgyak összeírásai ismertek, nem teljesek. Az ismert jegyzékeken könyvek nem szerepelnek: Udvartartás és számadáskönyvek. Közli Radvánszky Béla. I. Bethlen Gábor fejedelem udvartartása. (Házi történelmünk emlékei. Első osztály I.) Bp. 1888. 245–387. Ugyanakkor nem tartom kizártnak, hogy a fejedelmi bibliotéka egyes darabjai még ezen az úton is elkerülhettek Gyulafehérvárról.

17 Gálfi Emőke: A gyulafehérvári hiteleshely levélkeresői (1556–1690). (Erdélyi Tudományos Füzetek 283.) Kvár 2015. 131–134.

18 Herepei János: Miképpen kerülhetette el a gyulafehérvári bibliotékának egy része az 1658. évi tatár pusztítást? MKSz 77. (1961) 170–172.; Jakó Zs.: Bethlen Kollégium i. m. 205.

19 Erdélyi könyvesházak II. Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely. S. a. r. Monok István – Németh (=Viskolcz) Noémi – Tonk Sándor. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 16/2.) Szeged 1991. 133–190.

20 Vö. Monok István – Németh (=Viskolcz) Noémi: Isaac Basire könyvei a nagyenyedi református kollégium könyvtárában (1679–1680). MKSz 108. (1992) 256–264.

A kötetben nincsen a Haller családkhoz köthető szignált vagy datált bejegyzés, azonban az első kötéstábla belső oldalán 17. századi írásban gyakorlott kézzel, vers formában írt „Dicta 7 sapientium Graeciae” talán Haller Jánosnak tulajdonítható. A könyv a 20. század elején már Ernst Lajos (1872–1937) műgyűjtőé volt. Többször szerepel benne az „Ernst Lajos gyűjtemény” pecsét, illetve az Ernst Múzeum „Pro Cultura Hungarica” feliratú, nyomtatott ex librise, a „VIII. 256. Schädel krónika” kéziratos beírásával. A gyűjtő, múzeumalapító öngyilkossága után rendezett árverés katalógusában a következő olvasható a neves ősnomtatványról: „A Hartmann Schedel világkrónikájának 1493-as Nürnbergben nyomott első német és latin kiadása. (Mindkettőnek a XVII. század óta magyar gazdáik voltak; utóbbit az 1678-ban Fogaras várába zárt Haller János, a *Hármas Historia* szerzője fogsága alatt olvasgatta s használta forrásul, népszerűé vált munkája megírásánál.)”²¹ Haller János (1626–1697) nem 1678-ban, hanem 1679 és 1683 közt volt a fogarasi börtön rabja, de – Haller műve és az idézetek tartalmi egybecsengése alapján – elképzelhető, hogy a krónika valóban vele volt. Nem tudjuk, hogy az árverési katalógusban ki írta az idézett szöveget, és milyen információk alapján. Valahonnan felvetődött a Haller család neve, talán éppen tudott volt, hogy Ernst Lajos tőlük jutott a kötethez. Dokumentumok hiányában azonban ez feltevés marad.

Maga a kötet, a bejegyzések tanúsága alapján sokat által olvasott volt. Az első kötéstáblán belül hat kéz nyoma rögzíthető. Egy 17. századnak tűnő számforma, talán könyvtári jelzet (?): „140 L”. Ezt követi a Haller Jánosnak tulajdonított hosszú idézet a „Septem Sapientium Dicta”. Különböző kezek tollpróbái, betűrajza, illetve mondat kezdete: „L” (rajz); „Dominus Deus etc.” (17. századi); „Quod est” (17. századi kiírt kéz). Ugyanitt egy 19. századi ceruzás bejegyzés, ismét egy könyvtári (?) jelzet: „169 B Gaschler (?) Johanna und dem Kindern”. Ernst Lajos pecsétje itt is szerepel. A kötetben a margón négyféle kéz tartalmi, főleg helynév kiemelései találhatók. A hátsó kötéstáblán belül olvasható Tiszai István idézett bejegyzése, majd két teljesen kivakart bejegyzés nyoma látható. Ezek mellett az idézett „Sigismundus” tollpróba. Középen Rákóczi Zsigmond fejedelem bejegyzése, alatta Lőkös Péter jegyzete. Ugyanitt látható Szalai Veronika restaurátor beírása.

A kötet újkori sorsa több ponton nem ismert. A Haller család valószínűleg birtokolta a könyvet, ha igen, akkor a 19. századig. Nem tudjuk pontosan, mikor lett Ernst Lajosé, azt sem, ki vette meg 1939-ben az aukción. 1975-ben a Budapest Múzeum körüti antikvárium restauráltatta Szalai Veronikával, majd eladták, nem tudjuk, kinek. 2008-ban került Lázár Tibor térkép- és hungaricumgyűjtő birtokába, aki nem kapott felhatalmazást – és így én sem – az eladótól arra, hogy megnevezzük.

21 Melléklet a M. Kir Postatakarékpénztár Árverési Csarnoka [...] az Ernst-Múzeum [...] kiállítási helyeiben megtartandó aukciójának katalógusához. Tartalmazza az Ernst-Múzeum könyv-, kézirat-, és okmánygyűjteményének jegyzékét [...]. Bp. 1939. 7. Lázár Tibornak köszönöm, hogy a figyelmet felhívta erre az aukciókatalógusra.

Tartalom

JAKÓ ZSIGMOND SZÜLETÉSÉNEK CENTENÁRIUMÁRA	7
BALÁZS MIHÁLY Adalék Giorgio Blandrata nemzetközi kapcsolataihoz	11
BENKŐ ELEK – MENDE BALÁZS GUSZTÁV – MIHÁLY FERENC – MUCKENHAUPT ERZSÉBET A csíksomlyói középkori kegyszobor a roncsolásmentes vizsgálatok és a történeti kutatások tükrében	17
BOGDÁNDI ZSOLT Az erdélyi táblai perfolyamról és az ítélmesterek tevékenységéről a 16. század második felében	39
MARIA CRĂCIUN Reformarea artei religioase din Transilvania: studiu de caz, retablul din Cincu	49
CSUKOVITS ENIKŐ Lackfi István Apuliában	61
DÁNÉ VERONKA Az alsóoroszi Krajnikok	69
DRASKÓCZY ISTVÁN Osztrák és erdélyi só a 15. századi Pozsonyban	79
EGYED ÁKOS A Magyar Történelmi Társulat vándorgyűlése Kolozsváron 1868-ban	97
EMŐDI ANDRÁS Váradolaszi és Szöllős református egyházi felszereléseinek bujdosása a 18. században	103
ENTZ GÉZA ANTAL Műemléki topográfiai kutatások Erdélyben és Nyugat-Európában	125

GÁBOR CSILLA	
Köszöntés a Krímből – egy családi levél és kontextusa	135
GÁLFI EMŐKE	
A gyulafehérvári Lippa fertály és a lippai menekültek a 16. század közepén	143
HEGYI GÉZA – W. KOVÁCS ANDRÁS	
Néhány erdélyi alvajda azonosításáról	151
KESERŰ BÁLINT	
Jakó Zsigmond és a kora újkori magyar irodalom	169
KOVÁCS ANDRÁS	
A gyulafehérvári fejedelmi nyomda és szomszédsága	179
KOVÁCS KISS GYÖNGY	
Ruházat és ékszeriselet mint az elit önreprezentációs formái a 16–17. századi Kolozsváron	189
KÖRMENDY KINGA	
Enyedi Szász György és Lippai Mihály padovai baráti köre	199
K. LENGYEL ZSOLT	
Hanyatlástól összeomlásig	211
LUPESCUNÉ MAKÓ MÁRIA	
Domonkos könyvkultúra Erdélyben	233
LUPESCU RADU	
A kolozsvári domonkos kolostor alapítása és korai története	251
MIKÓ ÁRPÁD	
A Bibliotheca Corvina és II. Ulászló	269
MONOK ISTVÁN	
Rákóczi Zsigmond fejedelem Schedel-krónikája	279
GERNOT NUSSBÄCHER	
Der Nestor der ungarischen Historiker Siebenbürgens	285
OROSZ ISTVÁN	
A bihari követek útja a pozsonyi országgyűlésre 1708-ban és 1712-ben	291
PAJKOSSY GÁBOR	
Kölcsey patvaristái	299
PAPP KLÁRA	
Csáky József gróf gondolatai a 17. század végi Erdélyről	307
PÁL JUDIT	
A „legmesszebb menő titoktartás”, avagy a főispáni bizalmas iratok kezelése a 19–20. század fordulóján	321

PÁLFFY GÉZA	
Erdélyi beszámoló az 1655. nyári pozsonyi magyar királyné- és királykoronázásról	333
PÉTER KATALIN	
Az egyszerű ember	345
RITOÓKNÉ SZALAY ÁGNES	
Janus Pannonius kéziratának útja Zágrábtól Gyulaféhevárig	355
ROZSONDAI MARIANNE	
A gyulaféhevári fejedelmi nyomda kiadványainak eredeti bőrkötései	365
SIPOS GÁBOR	
Az erdélyi reformátusok zsinata mint társadalmi esemény	379
SOLYMOSI LÁSZLÓ	
Fogott bírák jegyzőkönyve 1468-ból	387
TRINGLI ISTVÁN	
A középkori hatalmaskodások törvényes alapjai	409
J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA	
Kassa város polgárainak műveltsége és mecenatúrája a 17. század első felében	419
VINCZE ZOLTÁN	
Varga Zsigmond indulása	429
ZSOLDOS ATTILA	
Béla erdélyi herceg bárói	441
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	451

KIADTA AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET ¶ FELELŐS KIADÓ BIRÓ ANNAMÁRIA ¶ KORREKTOR
KEREKES GYÖRGY ¶ KÖNYV- ÉS BORÍTÓTERV, TÖRDELÉS SIPOS GÉZA ¶ KÉSZÜLT AZ ERDÉLYI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET MISZÓTFALUSI KIS MIKLÓS SAJTÓKÖZPONTJÁNAK NYOMDÁJÁBAN
KOLOZSVÁRON ¶ FELELŐS VEZETŐ DÁVID ZOLTÁN ¶ ISBN 978 606 739 054 4

